

Pirmojo trėmimo 70-mečio sukakčiai

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Tremtis išskyrė amžinai

Antanas ir Paulina Vabalai gyveno Grikapolio kaime, Šventežerio valsčiuje, Lazdijų apskrityje, dideliame 30 hektarų ūkyje, su dvaro tipo statiniais. Užaugino penkis sūnus ir dvi dukreles. Vyriausias Antanas, gimęs 1911 metais (šiuo metu gyvena Radviliškyje), buvo šaulys, dirbo vienoje iš Kauno policijos nuovadų. Albinas (1913–2006) balsingas, linkęs į mokslus, tačiau tėvų sprendimu kaip ir Jonas, gimęs 1915 metais, buvo įkinkytas į ūkio darbus. Vytautas (1919–1947) mokėsi Lazdijų gimnazijoje, paskui baigė miškininkų mokyklą, dirbo Veisiejų urėdijoje, žuvo partizanaudamas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinėje. Pranas, gimęs 1924 metais, gimnazistas, vėliau – tremtinys pabėgo iš Sibiro ir sugrįžęs į Suvalkiją partizanavo Tauro apygardoje. Dingo be žinios. Benedikta, gimusi 1926 metais, ir Marytė, gimusi 1930 metais, mokėsi pradžios mokykloje ir Lazdijų gimnazijoje.

Pasakojama, kad 1910 metais 28 metų ūkininkaitis iš Stankūnų kaimo, Šilavoto parapijos, Seinų apskrities, kelis metus atitarnavęs caro kariuomenėje, dirbantis Lazdijų savivaldybėje, su draugu ieškojo sau žmonų Lenkijos užgrobtame Suvalkų krašte. Buvo sutarę, kad būsimoji jaunamartė atiteks tam, kuriam susitikime pirmajam paduos ranką. Kai Noberzniko kaimo Margelių sodybos seklyčioje pasirodė išvaizdi dvidešimt dvejų metų Paulina, „pasidabinusi“ spaliais, nes mynė linus, Antanas atsikėlė nuo suolo, priėjo prie merginos ir pats ištiesė jai ranką... Taip atkeliavo Paulina į Vabalų ūkį Stankūnuose ir buvo laiminga iki pat 1941-ųjų birželio...

Iš pradžių Stankūnuose Vabalai gyveno viename ūkyje su broliu Motiejumi. Paskui išsiskyrė – nusipirkę klestintį „dvarelį“ iš Gylio įsikūrė naujoje vietoje – Grikapolyje. Kaimynystėje įsikūrė ir Paulinos brolis Petras Margelis, kai Suvalkų kraštą, kur gyveno jų šeima, užgrobė lenkai. Sako, nuvažiavo Antanas pas svainį ir liepė susikrauti daiktus, parduoti nuosavybę – juk jis lietuvis, ar ne? Nors jo žmona buvo lenkė.

Paulina Vabalienė (viduryje), į dešinę – sūnus Antanas, duktė Benedikta, apačioje – sūnus Jonas ir Albinas, sesuo Marytė su mokytojų Kvedarų šeimomis, 1936 metai.

Vabalai buvo mažaraščiai, tačiau prenumeravo kelis laikraščius ir žurnalus. Kaimynai stebėjosi, kad jie, laisvesni nuo darbų, vis griebdavosi skaityti. Sako, ateidavo kaimynas su reikalu, pasilabindavo, Vabalai atsakydavo, tačiau vėl nuleisdavo galvas. Kaimynui tekdavo ateiti kitą kartą. Kai vaikai mokėsi Lazdijų gimnazijoje, Antanas Vabalas buvo tėvų komiteto narys, sėdėjo už vieno stalo kartu su apskrities valdininkais. Dideliuose Vabalų namuose įsikūrė pradžios mokykla, paštininkas iš Šlavantų atveždavo spaudą ir laiškus, iš čia visas kaimas juos atsiimdavo. Į Vabalų ūkį aplinkiniai ūkininkai suveždavo pieną, čia jį separuodavo, grietinę veždavo į Lazdijus.

Tad nenuostabu, kad 1939 metais „dvare“ įsikūrė sovietų kariuomenė. Tėvas nuėjo su kareiviais pasikalbėti. Iki tol kartais pagirdavo tolimą gamtos ištekliais turtingą šalį, gražų kraštovaizdį, bet tą kartą sugrįžęs buvo toks nekalbus, kad ir pagyros išgaravo, ir pokalbiai su okupantais baigėsi.

1941 metų birželio 14-osios paryčiui atvažiavo mašina kareivių. Ją lydėjo tūlas Cibulskas, tėvams pažįstamas žmogus. Ir šiandien Benedikta Vabalaitė-Čepelienė nesmerkia jo, nes tuomet jis patarė, ką pasiimti į tolimą kelionę. Tėvą, Joną ir Albiną kareiviai uždarė kambaryje ir saugojo. Kai reikėjo išvesti iš tvarto bulių, leido tai padaryti kareivio lydimam Albinui. Veda pastarasis gyvulį, o kaimynas J. J., matyt, jų parankinis, klausia, kur jis einas. „Nebijok, kaimyne, nepabėgsiu, bulių vedu, kareivis lydi...“ – atsakė vyras. Duona buvo ką tik užmaišyta, tad kepalą kelionei davė kaimynas.

Kai prie būtiniausių daiktų dėjo ir du šventųjų paveikslus, „politrukas“ pribėgo, išplėšė iš rankų ir sudaužė į akmenis... Vežamus į Krosnos geležinkelio stotelę, kur stovėjo gyvuliniai vagonai, lydėjo tik šunelis. Bėgo dar ilgai, lojo iš nevilties, paskui atsiliko. Visas ūkis greitai buvo išgrobstytas, tačiau ar rado vietą likęs šunelis, jie taip ir nesužinojo...

Krosnoje sutiko tremiamą Paulinos brolio Petro šeimą. Iki Naujosios Vilnios važiavo visi, ten į kitą vagoną atskyrė tėvą ir sūnų Albiną. Juos išvežė į Taišeto lagerius. Sverdlovsko lageriuose atsidūrė ir sūnus Antanas, gyvenęs Kaune. Į tremtį iškeliavo ir Paulina su savo vaikais: Jonu, Pranu, Benedikta ir Maryte.

Po savaitės prasidėjo karas. Traukinių su kareiviais ir patrankomis kelias buvo priešinga kryptimi. Tremiamieji matė, kaip stotelėse žmonės, išlydėdami vyrus į frontą, šoko „kazačiokus“, bet nesuprato kodėl? Benedikta tik vėliau sužinojo, kad „džiūgauti“ vertė saugumiečiai, kad mažiau dezertyruotų...

Nuvežė į Bijską Altajaus krašte. Baudžiauninkų įsigyti atvažiavo pirkliai. Vabalų šeima buvo patraukli: du darbingi vyrai, dvi paauglės mergaitės ir 53 metų Motina. Išvežė už 150 kilometrų į Čeremyšanskio „savchozą“. Pakeliui palijo, tai reikėjo laukti, kol praskydę keliai išdžius. Tolumoje stūksojo didingi kalnai. Žemė derlinga, lyg grietinė, tik blogų šeiminių rankose. Apyvėdino tuščiuose svirnuose, nes sėja buvo pasibaigusi. Vaikus išvarė į šienapjūtės darbus, – penkiolikmetė Benedikta su arkliais tapė šieno kupetas iš kalnų papėdžių. Dirbo po 18 valandų per dieną. Darbingam žmogui duodavo 600–800 gramų tikrai ne lietuviškos duonos, o Motinai ir mažametei dukteriai – tik po 200 gramų.

Taip bėgo mėnesiai ir metai. Baigėsi karas, sovietai džiūgavo, tačiau tik ne tremtiniai. Vietiniai gyventojai suprato, kad tremtiniai – ne nusikaltėliai ar plėšikai, kaip teigė valdžia, bet išmintingi, darbštūs žmonės. 1946 metais išdavė asmens pažymėjimus, atstojusius pasą. Pradėjo lietuviai tremtiniai galvoti apie grįžimą namo. Tam ruošėsi ir Benedikta, tik neturėjo kelionei pinigų. Tad kartą, Motinai pritarus, išėjo pėsčia 150 kilometrų į Bijską. Ten pavyko įsidarbinti vietos plytinėje, nes susipažino su inžinieriumi Pranu Indruliūnu. Kartą sužinojo, kad ja domisi NKVD. Laimei, buvo susitautę 340 rublių, tad nusipirko bilietą, įsibrovė į vagoną ir pasislėpė aukščiausioje lentynoje, prie lagaminų.

Vilniuje jau buvo ruduo. Penkerius metus Šiaurėje išgyvenusi mergina likusius pinigus išleido... obuoliams. Pirko ir pirko, kol anie nesibaigė... Tėviškėje gyventi bijojo, tad apsigyveno Kaune. Saugojosi, susisiekė su partizanaujančiais broliais, stengėsi jiems pagelbėti, tačiau 1949 metų vasario 17 dieną buvo sulaikyta Laisvės alėjoje. Teisė ne tik už pabėgimą iš tremties, bet ir už dokumentų klastojimą, nes rado netikrą pasą. Nuteisė 10 metų kalėti ir išvežė į Magadaną. Per tą laikotarpį, Altajaus krašte mirė Motina, mažoji Marytė užaugo ir ištekėjo už vietinio vokiečio tremtinio. Abi negrįžo namo, nes nežinoma Motinos palaidojimo vieta, o dukterį pririšo ten gimę vaikai.

Magadane išleista iš lagerio Benedikta ištekėjo už tremtinio Petro Čepelio, kilusio nuo Rokiškio. Grįžę į Lietuvą iš pradžių gyveno Kačerginėje. Sunkus gyvenimas jų kūnams paliko daug žaizdų: Petras mirė nė šešiasdešimties neturėdamas. Tada vieniša Benedikta persikėlė į Kauną, čia gyvena ir dabar, balandžio 12 dieną švęs savo 85-ąjį gimtadienį. Nuo peršalimų, sunkaus darbo nusilpo Benediktos regėjimas, tačiau ji stipri savo siela ir įsitikinimais. Mums susitikus ji nesiskundė likimu, daugiau kalbėjo apie Motinos tvirtumą, brolių pasišventimą. Jos patriotiškumo jausmo galėtų pavydėti dažnas jaunas žmogus.